

Zanikání

Whitehead jednou prohlásil, že „Aristotelés má velmi důležité a podnětné myšlenky o analýze vznikání a dění“, ale „že v jeho myšlení je mezera, že stejně jako vznikání vyžaduje analýzu také zanikání“ (3581, str. 40). A pak uzavírá: „Filosofové brali pojem zanikání příliš na lehkou váhu.“ (dtto) V čem můžeme vidět důležitost analýzy procesu zanikání (nebudu mluvit o analýze „pojmu“ zanikání, protože ten nás vede k zanikání samému, a to nejprve k myšlenkovému modelu zanikání, a pak k interpretaci skutečného procesu zanikání něčeho skutečného a určitého)? Whitehead mluví takřka jedním dechem o tom, že „vesmír spěje k zániku“, ale zároveň i o „vesmíru, jenž neustále tihne k novosti“ (dtto, str. 42 a 43). Po mém soudu je poněkud předčasné a také zavádějící mluvit o „vesmíru“ (nebo také o „přírodě“, o „světě“ apod.). Důležité je naopak soustředit se právě na konkrétní skutečnosti, především pak na „pravé události“, a pak přesně rozlišit, co vlastně zaniklo a co naopak ten zánik přežilo. Ono „concretum“, tj. ona „srostlice“, která zaniká a končí jako taková, po sobě nejčastěji (právě v případě srostlic, o kterých máme vlastní zkušenost, kde tedy nemusí zasahovat nějaké konstruované modely a kvantifikující práce se statistickými hodnotami) zanechává nějaké reliktu (Whitehead mluví o minulosti, která „zaniká, přičemž zůstává nějaký prvek v následném stavu a je takto objektivován“ - dtto, str. 41). Zjednodušeně řečeno: to, co zůstává po zániku, tj. smrti nějakého organismu, není už onen organismus, ale je to mrtvé tělo, tedy tělo, které už nefunguje jako živé, ale nějaký čas ještě podržuje podobu onoho organismu, který byl živý a jako živý vznikl, vyrůstal a postupně stárnul a upadal, až zahynul. V jeho živé těle panoval jistý řád, který nyní už přestal (přestává) platit. To, co se stalo minulostí, tu už opravu „není“, přestalo to být skutečné. A to, co zůstává jako zbytek po zániku kdysi živého organismu, není minulost, ale je to nadále skutečné, protože přítomné a ještě dále se dějící, odehrávající (třeba jako forma rozkladu). Živé tělo nezaniklo tak, že by náhle zmizelo, a my se mylně domníváme, že to, co i po jeho smrti vidíme před sebou, je ještě to tělo, ale už bez života. Ale to je jen mylný způsob, jak se na to díváme a jak o tom uvažujeme. Mrtvé tělo není pouze jiná forma toho těla, které dosud žilo, ale to jen zbývající materiál, kterého si kdysi živé tělo použilo ke své tělesné výstavbě, k růstu a k živému fungování organismu jako celku. Právě ten celek přestal existovat, ten zanikl - to, co zbylo, už není celkem. Zánik je tedy zánikem celku, nikoli nutně zánikem jednotlivých „částí“, ve skutečnosti jen pouhého materiálu. Pokoušet se poukazovat na ten materiál s tím, že se vlastně nic nestalo, že se nic neztratilo, že je všechno tady, je dost nesmyslným pokusem připisovat tomu materiálu větší důležitost než tomu, čemu posloužilo právě jen jako materiál.

(Písek, 080513-2.)